ל"ג בעומר

א. ידוע סיפור הגמרא[1], ש„שנים עשר אלף זוגים[2] תלמידים היו לו לרבי עקיבא . . וכולן מתו בפרק אחד (בין פסח לעצרת[3]) מפני שלא נהגו כבוד זה לזה", ובל"ג בעומר — „פסקו למות"[4].

ולכאורה סיפור זה דורש ביאור:

דבר פשוט הוא, שכל תלמידים אלו — בריבוי גדול של כ"ד אלף — לא באו ונעשו תלמידיו ביום (בפרק) אחד, כי אם במשך כו"כ שנים[5], והיינו, כאשר התחיל רע"ק ללמוד עם תלמידים ונתפרסמו שמו ותורתו בעולם, התחילו לנהור אליו תלמידים, ובמשך הזמן הלך וגדל מס־פרם, עד שהיו לו כ"ד אלף תלמידים.

וכמו"כ מובן, שאופן הנהגתם של כל התלמידים לא נשתנה בבת אחת למצב של „לא נהגו כבוד זה לזה", כי אם מ־דרגא לדרגא כו'.

ותמוה ביותר: מדוע נענשו כולם ב־„פרק אחד" — הרי דוחק הכי גדול לומר שבתקופה קצרה זו של „פרק אחד" (בין פסח לעצרת) נתמלאה סאתם של כל הכ"ד אלף תלמידים בב"א ועד כדי להענש בעונש מיתה?

ועכצ"ל שבפרק זמן זה אירע דבר מיוחד שבגללו „כולן מתו" ב„פרק" זה.

ב. ויש לומר בזה — בהקדים ביאור כללות הענין שתלמידי רע"ק „לא נהגו כבוד זה לזה", דלכאורה תמוה:

הרי רבם של תלמידים אלו, רבי עקיבא, הוא התנא שהדגיש את גודל הפלאת המעלה של אהבת ישראל — „ואהבת לרעך כמוך — רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה"[6]. וא"כ, יפלא מאד שדוקא תלמידיו „לא נהגו כבוד זה לזה" — היפך הענין דאהבת ישראל (הוראה עיקרית ויסודית בתורת רבם)[7]?

ונת' במק"א[8], שאדרבה — דוקא היו־תם תלמידי רע"ק גרם לכך „שלא נהגו כבוד זה לזה". והביאור:

אמרו חז"ל[9] שאין דיעותיהם של בני אדם שוות. וכמובן שכן הוא בנוגע לכ"ד אלף תלמידי רע"ק, שכאו"א מהם השיג תורת רע"ק לפי דרכו ודעתו[10], ובשיקול הדעת שלו מסקנתו שבודאי כפי שהשיג

---

1) יבמות סב, ב. וראה ג"כ ב"ר פס"א, ג. קה"ר פי"א, ו.

2) כ"ה בגמ' לפנינו. ובמס' יבמות עם שינויי נוסחאות כו' (ירושלים, תשמ"ו) הובאה גירסא „זוג", „זוגות".

3) יבמות שם. קה"ר שם.

4) מאירי יבמות שם „קבלה ביד הגאונים כו'" (וראה אוצר הגאונים ליבמות שם). טושו"ע או"ח סתצ"ג ס"ב (וראה שם ס"א). שו"ע אדה"ז שם ס"ה.

5) ראה כתובות סב, סע"ב ואילך.

6) קדושים יט, יח ובתו"כ (ופרש"י) עה"פ.

7) ולכאורה דוחק לומר שמאמר זה נאמר ע"י רע"ק לאחרי (ומצד) מיתת תלמידיו על שלא נהגו כבוד זל"ז.

8) לקו"ש ח"ז ע' 342 ואילך. חכ"ב ע' 139 ואילך.

9) ראה ברכות נח, א. סנהדרין לח, א. תנחומא פינחס י. תניא בהקדמה.

10) ראה אבות (פ"ב מ"ח (לגירסת אדה"ז בסדורו — מ"ט) ואילך) ה' תלמידים היו לו לריב"ז . . א"ל צאו וראו כו' — וכאו"א אמר דברים שונים, שכאו"א מדברי אחד שונים מכל השאר. — וראה המשך תער"ב ח"א פי"ג.

הוא כן הוא הפירוש האמיתי בדברי רע"ק; ולכן כאשר שמע שחבירו לומד את דברי רבו באופן שונה – ובלתי נכון לפי דעתו – לא הי' יכול לנהוג בו כבוד והערכה – שהרי הוא לומד את דברי רבו באופן מוטעה!

[והנהגת כבוד זה לזה מן השפה ולחוץ בלבד – מובן שאין זה שייך ב־תלמידים של רע"ק, כי בודאי היו „אנשי אמת"[11] ו„תוכם כברם"[12], ולא היו יכולים להתנהג באופן ד„אחד בפה ואחד ב־לב"[13].

ונמצא, שדוקא היותם „תלמידי רבי עקיבא" היא הסיבה „שלא נהגו כבוד זה לזה": כל אחד מתלמידי רע"ק הי' מסור ונתון בכל נפשו לתורת רבו, עד שלא הי' יכול לסבול שמישהו מפרש תורת רבו שלא כהלכה (לפי דעתו), ובפרט כאשר זה ה„טועה" (בתורת רע"ק) הוא תלמיד רע"ק,

ופשיטא שלא הי' יכול לנהוג בו כבוד[14].

יתירה מזו: הנהגה זו יש בה תוקף דוקא מצד הוראתו היסודית הנ"ל של רע"ק שאמר „ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה": לולא הוראה זו, יתכן שלא יהי' איכפת להם כ"כ מה שיש תלמיד שאינו משיג תורת רבם ל־אמיתתה: אבל מכיון שרע"ק רבם לימדם ע"ד מעלת קיום מצות „ואהבת לרעך כמוך", לא הסתפקו בזה שהם עצמם שקדו ועשו חיל בלימוד תורת רבם, אלא, כאו"א מהם השתדל להשפיע על כל שבגדר „רעך" ובפרט תלמידי רבו שגם הם ישיגו תורת רבם באותה הדרך האמיתית (לפי דעתו); ואלה שלא קיבלו זה – לא הי' יכול לנהוג בהם כבוד (ובפרט כבוד כפי הדרוש מתלמידי רע"ק).

ג. עפ"ז יש להבין לאידך גיסא:

אף שמובן שאין זה הנהגה הראוי' לתלמידי רע"ק, שגם מצד דיעותיהם ה־שונות לא הי' צ"ל פגיעה ביחסי הכבוד שביניהם, כי כאו"א הי' לו לתת מקום גם לדעתו של חבירו [מכיון שגם זו היא דיעה בתורה, „אלו ואלו דברים אלקים חיים"[15]], לכן הנהגתם ההפכית נחשבה לדבר בלתי־רצוי ובפרט לפי ערך מע־לתם – מ"מ, איך יתכן לומר שבגלל „חטא" כזה לחוד יענשו בעונש חמור כ"כ, ש„כולן מתו"?

ובפרט שע"פ הנ"ל מובן, שאין ה־מדובר ביחס של זלזול ח"ו[16] (ואין צריך לומר ענין של העדר האהבה ח"ו – היפך הוראת רבם), אלא העדר הרגש של כבוד אמיתי (שזהו ה„כדבעי"[17] של תלמידי רע"ק), ובזה גופא – מפני „מלחמתה של תורה" שהובטחנו[18] ש(אף ש„נעשו אויבים זה את זה") – „אינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה שנאמר[19] את והב בסופה".

ויש לומר, שזהו שדייקו רז"ל ש„כולן מתו בפרק אחד" – להשמיענו, דזה ש־

11) ראה לקו"ש ח"ז שם הערה ד"ה אנשי אמת.

12) ל' חז"ל ברכות כח, א. ועוד.

13) ע"ד פרש"י וישב לז, ד. וראה פסחים קיג, ב. ב"מ מט, א. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ו.

14) ראה קידושין ל, ב ובפרש"י שם ד"ה נעשו אויבים.

15) עירובין יג, ב. גיטין ו, ב.

16) ראה חדא"ג מהרש"א ועץ יוסף לע"י יבמות שם.

17) כתובות סז, רע"א.

18) קידושין ל, ב.

19) חוקת כא, יד.

כולן מתו לא הי' רק מחמת חטאם הנ"ל „שלא נהגו כבוד זה לזה", אלא (גם) כתוצאה מענין המיוחד ש„בפרק" זה, הזמן גרם סו"ס למיתתם.

ד. ויובן זה ע"פ מה שמצינו עוד סיפור ברז"ל שבו מובא לשון זה — „כולן מתו בפרק אחד":

איתא בירושלמי[20] „מעשה בעשרים וארבע קריות (קרונות[21]) של בית רבי שנכנסו לעבר שנה בלוד, ונכנסה בהן עין רע[22] ומתו כולם בפרק אחד".

והנה במחז"ל זה נתפרשה הסיבה (ה־יחידה) למיתתם (שמפני שנתאספו הרבה תלמידים, „כ"ד קרונות" — לכן) נכנסה בהן עין רעה.

ויש לומר, שמזה נלמוד בענינו (שנאמר בו אותו הלשון (והמסובב) — „כולן מתו בפרק אחד") — שסיבת מיתת תלמידי רע"ק „בפרק אחד" היתה מפני שבפרק זה הגיע מספרם[23] לכ"ד אלף — מספר גדול ביותר [ובזה גופא — במספר של כ"ד[24], הקשור עם מדת הדין[25] (כמובן ממ"ש בזהר[26] ע"ד „כ"ד בתי דינין"), וכבסיפור הנ"ל בירושלמי, שהיו כ"ד קרונות], שזה גרם שתכנס בהם עין רעה עד ש„כולן מתו"[27].

ואין זה סתירה להמפורש בבבלי ש־מתו מפני „שלא נהגו כבוד זה לזה" — דהא והא גרם ומצטרף: זה „שלא נהגו כבוד זה לזה" מצ"ע אינו חטא גדול כ"כ שייענשו עבורו לבד בעונש מיתה, כנ"ל,

---

20) סנהדרין פ"א ה"ב.

21) פני משה שם.

22) כ"ה בדפוסי ירוש' שתח"י. ואולי צ"ל „רעה".

ועד"ז בדפוס הירוש' עם כל המפרשים „נכנסו בהן".

23) להעיר מכתובות (סב) שם ונדרים ג, א.

ואולי י"ל (באו"א קצת), שבפרק זה נתאספו כולם למקום אחד (ע"ד הסיפור ברושלמי שם) — ראה יבמות (ועד"ז בב"ר וקה"ר) שם שתלמידי רע"ק היו „מגבת עד אנטיפרס" — ולכן נכנסה בהן עין רעה כו'.

וראה לקמן הערה 25 שגם הזמן גרם כו'.

24) בב"ר וקה"ר (שם) לפנינו „ר"ב אלף תלמי־דים" (ובתנחומא ח"ש ו — „שלש מאות תלמידים"). אבל ביבמות שם „ר"ב אלף זוגים תלמידים" (וראה גם כתובות שם שהיו לו כ"ד אלף תלמידים. וב־נדרים (נ, א) כ"ד אלף זוגי תלמידים). וראה ב"ר שם בהוצאת תיאודור.

25) ראה פע"ח ש' ספה"ע פ"ז. ש' הכוונות ענין ספה"ע דרוש י"ב. ולהעיר ממ"ש שם (וראה מאמרי אדה"ז — פרשיות ח"ב ריש ע' תקצג) שמתו בין פסח לעצרת כי „הם ימי הדין . . לכן פגעה בהם אז מדת הדין . . על שלא נהגו כבוד זל"ז", היינו שגם מצד הזמן בשנה הי' מצב של דין (ולהעיר מהנסמן בנצוצי זהר לזח"ב קצ, ב. וראה חדא"ג מהר"ל יבמות שם).

[וראה ח"י לשו"ע או"ח (סתצ"ג סק"ג — בשם השבלי הלקט ורבינו ירוחם) עוד טעמים להאבילות דימי הספירה — „לפי שמשפט רשעים . . מפסח ועד עצרת (עדיות פ"ב מ"י)* . . ועוד שהם ימי דין על התבואה"].

26) זח"ג (אד"ר) קלו, ב. שם (א"ז) רצג, ס"א. — וראה תורת לוי"צ (ס"ע יז ואילך). ושם, „בכלל הדינין הם כ"ד", ובהמשך הענין מקשר זה עם כ"ד אלף תלמידי ר"ע כו'. ע"ש באורך.

27) ועפ"ז יומתק זה שאח"כ „בא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנה להם" (יבמות שם), כלומר שהמשיך ללמד עם תלמידים אלא ששינה את מקומו — ע"ד המשך סיפור הירושלמי שם, ד„מאותה שעה עקרוה מיהודה וקבעוה בגליל" (ששינו את המקום שבו נהגו לעבר שנים — מיהודה לגליל) — ראה הערה 23.

ולהעיר — דדרום מקום האהבה וחסד — היפך הצפון משם תפתח הרעה (ירמי' א, יד).

---

*) אבל להעיר שרע"ק (ת"ק דמתני')פליג ע"ז. וראה ח"י שם.

אלא מפני שב„פרק" זה נכנסה בהן עין רעה נענשו אז גם על חטא קל זה „שלא נהגו כבוד זה לזה".

ואולי י"ל שזהו ע"ד שמצינו[28] שב־עידנא דריתחא מענישים גם על העדר הרדיפה אחרי קיום מצות ציצית (אף שאין אדם מחויב לקנות טלית כדי ל־הטיל בה ציצית). ועוד כיו"ב.

ה. והנה סיפור זה אודות תלמידי רע"ק שמתו מפני „שלא נהגו כבוד זה לזה" הוא חלק בתורה, ל' הוראה (ועד שמפני זה נפסק הדין[29] שנוהגין קצת אבילות בימי הספירה), ומובן מזה, כי אע"פ שהמדובר בתלמידי רע"ק וגודל מעלתם וי"ל שלכן דקדקו עמהם דוקא על ש„לא נהגו כבוד זל"ז" — בכ"ז הובא זה ונלמד מזה בתורה שכאו"א מישראל צ"ל בהשלימות דאהבת ישראל גם ב־מקרים שמצד הדברים ישנה נתינת מקום שלא להתנהג בכבוד כלפי הזולת (ב־דוגמת המצב של תלמידי רע"ק).

ויש לומר שזה קשור גם עם הטעם (השני) בשמחת ל"ג בעומר[30] — יום „הילולא[31] דרשב"י"[32], שהוא הי' מתל־מידיו „האחרונים" של רע"ק[33] (שלמד אתם לאחרי המאורע ד„כולן מתו כו'"):

אחד מהענינים המפורשים ברז"ל או־דות הנהגת רשב"י היא השתדלותו הרבה והיתירה בענין אהבת ישראל[34], וכדמצי־נו שתיכף לאחר צאתו מן המערה „אמר איכא מילתא דבעי לתקוני, אמרו לי' איכא דוכתא דאית בי' ספק טומאה ואית להו צערא לכהנים לאקופי כו'"[35] והש־תדל רשב"י תיכף ותיקן את הדבר.

והרי סיפור מופלא הוא: לאחרי היר־תו י"ג שנה במערה, שבתקופה ארוכה זו לא היתה בידו האפשרות להרביץ תורה ברבים, לכאורה הי' צריך — לכל לראש — לאסוף תלמידים וללמדם תורה, וב־פרט שתורתו אומנתו;

ובמקום זה — עסק לברר האם „איכא מילתא דבעי לתקוני", והשתדל לתקן מקום שהי' בו ספק טומאה שגרם צער לכהנים — כלומר: (א) המדובר הי' רק בנוגע למספר של כהנים שהיו צריכים לעבור בדרך זו, (ב) גם הם יכלו ללכת בדרך אחרת, אלא שיהי' להם צער ע"י הטירחא להקיף את הדרך, ואעפ"כ הש־תדל רשב"י ועסק בעצמו בתיקון הדבר לבטל צער זה! — עד כדי כך גדלה מדת אהבת ישראל של רשב"י!

וי"ל שזהו גם תוכן מאמר רשב"י[36] „יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין", שהנהגתו בענין דאהבת ישראל (ואחדות ישראל) הי' בתכלית העילוי, עד שדאג והודיע והובא זה ונקבע ב־תורה — אהבה וחיבה שלו (לא רק לבנ"י שהם בדרגת „תלמידי רבי עקיבא" אלא) גם לאלו שיש צורך לפוטרם מן הדין.

וי"ל, שכתלמידו המובהק של רע"ק[37],

28) מנחות מא, א וברש"י ותוס' שם (וראה ב"י לטאו"ח ר"ס כד). — ולהעיר ג"כ ממחז"ל השטן מקטרג בשעת הסכנה (ירושלמי שבת פ"ב ה"ו. ב"ר פצ"א, ט. פרש"י מקץ מב, ד. ויגש מד, כט). ועוד.

29) טושו"ע או"ח (דאדה"ז) ר"ס תצג.

30) וראה כתבי האריז"ל ומאמרי אדה"ז (שנסמנו בהערה 23) שהזמן דיום ל"ג בעומר גורם לביטול הדינים (שגרמו למיתת תלמידי רע"ק). ע"ש.

31) ל' הזהר — ח"ג רצו, ב (ועייג"כ זח"א ריח, סע"א).

32) פע"ח שער ספה"ע פ"ז. ובכ"מ.

33) מקומות שצויינו בהערה 1.

34) וראה זח"ב קצ, ב.

35) שבת לג, סע"ב ואילך.

36) סוכה מה, ב.

37) ראה גיטין סז, א: מדותי תרומות כו'.

מסר עצמו בכל נפשו ומאודו להמשיך הכלל גדול של רבו הגדול בהענין ד־אהבת ישראל („זה כלל גדול בתורה"), הרי תיקן בזה את הענין ד„לא נהגו כבוד זל"ז" ע"י תלמידי רע"ק הראשונים, ועוד — בעבודתו ובתורתו הנחיל (דהרב ה"ז אב[38]) לכאו"א מבנ"י את הכח להגיע לתכלית השלימות של אהבת ישראל, כנ"ל.

וכדאי הוא ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק[39] — שבדוחק זה דגלות זה האחרון (שסיבת הגליות — שנאת חנם[40]),

כדאי לסמוך על רשב"י שיפטור את כל העולם כולו מן הדין, ויחיש את הגאולה דכל בנ"י ודהשכינתא שבגלותא[41] — גאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ובמהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ בחוקותי תשד"מ)

38) ספרי ורש"י ואתחנן ו, ז. ועוד.

39) ברכות ט, א. וש"נ.

40) יומא ט, ב ובחדא"ג מהרש"א שם ד"ה לא נתגלה. וראה גיטין נה, סע"ב ואילך. לקו"ת מטות פו, ב. וראה נצו"א לזח"ב שם.

41) כמאמר רשב"י (מגילה כט, א).

*) בנוגע ל(מקדש שני ו)גלות זה האחרון. — ולהעיר מהשקו"ט בגמ' שם ע"ד שנאת חנם בביהמ"ק **הא'**. וצ"ע היש מסקנא בהשקו"ט ומה היא — כי ר"ל דמ"ש שם „ההיא בנשיאי ישראל הוא", הכוונה רק שאין **הכרח** מהכתוב שהיתה אז שנאת חנם אצל כל העם.

[בר"ח (ועוד) שם פי' „**ולא** בשאר העם". אבל: אין ענינו (בפי' על הש"ס) פס"ד, וגם לא ביאור **מסקנת** הסוגיא (כי מבאר רק תיבות או ענינים בודדים בהסוגיא)].

כן להעיר אשר כו"כ דרגות בשנאה זו ובאהבה, ואת"ל שגם בביהמ"ק הא' הי' שנאת חנם (אף שלא בהדרגא דביהמ"ק הב') תתורץ הקושיא מ־מחז"ל (ספרי נשא ו, כו. ב"ר פל"ח, ו. ועוד. נח' בארוכה בדרושי הפלגה (תו"ח וכו' ס"פ נח)) דכש**חבור** אפרים (אף שהיו עובדי ע"ז) — **מנצת**.